

Európa kapui bezárulnak? Európa új populista pártjai

*Lloyd, John: The Closing of the European Gates? The New Populist Parties of Europe.
= The Politics of Migration, 88–99. p.*

Néhány államban, mint pl. Olaszország, a bevándorlók száma alacsony, míg pl. Franciaországban relatíve magas. Szintén magas még Németországban és az Egyesült Királyságban – de itt eltekintve néhány helyi sikertől nincsen országos erejű szélsőjobboldali párt. Két skandináv országban, ahol erős kereszténydemokrata hagyományok uralkodnak – Dániában és Norvégiában – a populista pártok erősek, míg Svédországban a szélsőjobboldal gyenge, a bevándorlók magas száma ellenére is.

Hollandiának volt már egy sikeres, kezdetben népszerű, liberális hajlamú szociáldemokrata kormánya, mégis kormányzása alatt a PFL második helyre esett vissza az általános választásokon, és koalícióra kényszerült a jobboddallal. Olaszországban a Nemzeti Szövetség maga mögött hagyta szélsőjobboldali múltjának egyes elemeit, de vezetősége még mindig egy jobboldali radikális pártként próbálja meg pozicionálni magát.

Nem létezik populista internacionálé, amely a hasonló pártokat gyűjtené össze, hogy összehasonlítsák állásfoglalásaikat, és koordinálják taktikájukat. Néhányat ezek közül teljesen jogosan lehet neofasisztának nevezni, néhányat viszont egyáltalán nem. Jean Marie Le Pen által hangoztatott zsidó és színes bőrű idegenekkel szembeni ellenesség, amely évtizedekig jellemezte politikai szereplését, össze sem hasonlítható az egyébként liberális Pim Fortuyn bevándorlásellenes álláspontjával. A Dán Néppárt megtagadta a kapcsolatfelvételt az Osztrák Szabadságpárttal, az utóbbi vezetőjének, Jörk Haidernek antiszemitizmusa miatt. Az Északi Liga fő célja nem a bevándorlók visszaszorítása, bár vezetői tesznek ilyen erőfeszítéseket, hanem hogy nagyobb autonómiát vívjanak ki Olaszország gazdagabb északi része számára, szemben a szegényebb délletel. A belga Vlaams Blok legalább annyira szemben áll a franciákkal, mint a bevándorlókkal ebben a mélyen megosztott országban.

Vannak viszont hasonlóságok is közöttük, mint pl. az, hogy működésüket közvetlen kapcsolatra alapozzák szavazóbázisukkal, így szembe helyezkedve más politikai pártokkal vagy résztvevőkkel, akik eltávolodtak a „néptől” (vagy elárulták a „népet”), vagy más népeket segítenek, legyen szó bár bevándorlókról, brüsszeli bürokratákról, zsidókról, muszlimokról vagy amerikaiakról. A populisták hozzászoknak ahhoz, hogy egyszerű, könnyen érthető válaszokat adnak többnyire egyetlen kérdéskörrel foglalkozó kampányaikban, és rosszul tűrik a demokratikus kormányzás útvesztőit és kompromisszumait. Ezért aztán általában sikertelennek bizonyulnak, amikor jobboldaliként hatalomra kerülnek. A hatalomból kikerülve azonban a populista pártok tovább virágzanak – mindenképp Norvégiában, Dániában, Franciaországban és Belgiumban – és különösen az első kettőben – fontos szerepük volt a bevándorlási szabályok szigorításában és a menekültstátusért folyamodókkal való bánásmódban. A Francia Nemzeti Front nem tudta képviselői mandátumra váltani az elnökválasztásnál 20%-os szavazati arányát, így elég nehéz megjósolni, hogy mennyire népszerű. Britanniában és Németországban a 2002–2003-as helyhatósági választások a szélsőjobboldal enyhe előretörését mutatták.

Érdemes megjegyezni, hogy a szélsőjobboldali pártoknak kevés életterük van más, a fejlett világhoz tartozó országokban. Sem az USA-ban, sem Kanadában nincs számottevő szélsőjobboldali párt, míg Ausztráliában Pauline Hanson Egy Nemzet Pártja, amely

talán a legklasszikusabb populista párt a mostani hullámból, 1990-es évekbeli hirtelen megnövő népszerűségét egy választási csalás körüli botrányban elvesztette.

Közép- és Kelet-Európában mindazonáltal a jobboldal növekedni látszik. A jobboldali populisták nyerték meg a választásokat parlamentáris szinten, és egyre erősebben tiltakoznak az Európai Unió csatlakozás feltételei ellen, miközben erősödik a nacionalizmus a volt szovjet blokk országaiban. Ezt láthatjuk Lengyelországban, a Balti Államokban, a Cseh Köztársaságban és Magyarországon. Ahogy az már nyilvánvaló, a populista pártok nagyrészt, ha nem kizárólag, faji, bevándorlási, az állampolgárságot érintő és kulturális asszimilációs kérdések köré szerveződnek. Ezeknek egyik véglete a Brit Nemzeti Párt, akik bevallottan rasszisták, és úgy gondolják, a fehér, a barna, a sárga és a fekete fajok, valamint a zsidók, külön kellene, hogy éljenek, nem kellene vegyes házasságokat kötniük, és nem kellene úgy tenniük, mintha többet érhetnének el annál, hogy változatos szomszédságként élnek együtt. Ezt a kérdéskört vizsgálva a másik véglet a Pim Fortuyn és a Dán Néppárt, akik a dánok és a hollandok egyenlőtlenségeire és társadalmi szakadásaira, töréseire koncentrálnak, melyet a tömeges bevándorlás okozott.

Van egy általános nézet az európai zsidók körében, amely az USA-ban élő zsidóknak már meggyőződése, hogy Európa kezd visszatérni a régi antiszemita hagyományaihoz. Míg néhány utóbbi tendencia nyugtalanítónak tűnhet, hiba lenne ezeket a '20-as, '30-as évek szemüvegén keresztül látni, mivel a náciizmus és a zsidógyűlölet egy kis létszámú, sokat szidott kisebbség sajátja. A populáris „társasági” antiszemitizmus kisebb, mint a második világháborút követő évtizedben volt. Az EU-csatlakozás egyik „felvételi vizsgája” az antiszemitizmus nyílt elismerése, amely emlékhelyek építésében és politikai vezetők megbánást tanúsító beszédeiben testesül meg.

A muzulmán közösségek növekedése a gazdag nyugati országokban gyors és új keletű jelenség, és bár sok probléma volt érzékelhető az európai muzulmán közösségek és az idősebb lakosság között, de kevés esetben lehetett oly mértékben látni, mint más kisebbségekkel szemben. Amennyiben a jelenlegi elemzések helytállóak, a muzulmán kisebbségek helyzete romlani fog, és elég keveset tehetnek ez ellen a politikai és vallási vezetők, valamint a kommentátorok, ha nem jelentik ki, hogy választott hazájuk jó állampolgárai akarnak lenni, és nem határolódnak el az iszlám szélsőségeitől. Az állampolgárság kultúra és lojalitás kérdésében a legfejlettebb országok közül, amelyet a hetek csoportja képvisel, az egyik végletet az USA és Kanada jelenti, míg a másikat Japán. Ez utóbbi nagyrészt és elég népszerűen ellenséges mindenfajta bevándorlással és az azzal járó társadalmi kapcsolatokkal és kulturális változásokkal szemben, mint pl. a bevándorlókkal történő házasodás és a multikulturalizmus. A változás európai és észak-amerikai mércével mérve lassú, de a japánok számára gyors, ami jól mutatja, hogy a társadalmak miként látják önmagukat, és hogy mások egész más tapasztalatokkal miként látják őket kívülről.

A két nézet, melyek közül az egyik a bevándorlók iránti ellenérzés és a pozitív hozzáállás ahhoz, amivel egy bevándorló hozzá tud járulni az őt befogadó társadalomhoz, együtt élnek társadalmainkban, és olyan szakadékot formálnak, amelyet a politikusoknak kell áthidalniuk, és amely több mint hálátlan feladat.

Bosznay Csaba

Az orosz–grúz viszony hét kérdése

Čepurin, Aleksandr: Sem 'voprosov rosszijsko–gruzinskoj povestki dn' a.
= *Meždunarodnaja žizn'*, 2004. 3. no. 35–56. p.

A posztszovjet Grúziának nincs szerencséje a vezetőivel. Először az irodalmár és ultranacionalista Z. Camszahurdia, majd a tapasztalt és külföldön is ismert E. Sevardnadze, azaz egy extrémista, utána pedig egy kompromisszumokra hajló politikus irányította a politikát. Mindkettőjüket erőszakkal távolították el a hatalomból. Bel- és külpolitikai irányvonaluk lényegében csaknem azonos volt: gyanakvás Oroszországgal szemben, bizalomhiány a grúzok irányában, a Tbiliszinek nem engedelmességet autonómiák izolálása stb.

A harmadik elnök, M. Szaakasvili 2003 novemberében, rendkívüli módon kiélestedett belpolitikai viszonyok közepette került hatalomra. Később, a januári választásokon óriási bizalmat kapott a lakosságtól: 97%-kal győzött. A siker kulcsa a realizmus volt, amely felismerte azokat a kül- és belpolitikai hibákat, a gazdaságiakról nem is beszélve, amelyek Grúziát a FÁK egyik legproblematikusabb és legszegényebb országává tették.

Miért nem rendeződtek Oroszország kapcsolatai Grúziával? Ezt főként Grúzia kétarcú politikája magyarázza: egyrészt a grúz vezetés továbbra is élni kívánt a korábbi előnyökkel (olcsó kőolaj), másrészt szembehelyezkedett az orosz érdekekkel bel- és külpolitikai téren egyaránt.

A 2003. évi hatalmváltást Moszkva nem fogadta egyértelműen. Egész sor kérdés merült fel azzal kapcsolatban, hogyan tovább? Az új grúz elnök viszont úgy nyilatkozott, hogy az orosz–grúz viszony rendbetételét elsődlegesnek tekinti minden mással szemben. A valóságban azonban az történt, hogy a deklarációkban hemzsegett a „barátság” és „testvériség” (legalábbis szavakban), valójában azonban a reális kérdések megvitatása helyett az öncélú érdekek domináltak.

Szakít-e Grúzia a terrorizmussal? A tények nem ezt mutatják, noha moszkvai látogatása idején. M. Szaakasvili kiemelte Tbiliszi készségét az együttműködésre.

Mi a helyzet a vízumrendszerrel, amely 2000. december 5. óta áll fenn a két ország között? Mivel Oroszország szeretné a kérdést rendezni, 2003. december 9-től enyhítette a korábban szigorú rendszabályokat ezen a téren. Putyin elnökkel történt találkozója után M. Szaakasvili is hangsúlyozta Grúzia elkötelezettségét vízumügyben.

A kétoldalú kapcsolatok során felmerült az ún. keretszerződés kérdése is, mivel Grúzia az egyetlen olyan ország a FÁK tagállamai közül, amelynek nincs kétoldalú keretszerződése Oroszországgal. A kérdés megoldása politikai szándék függvénye, ugyanis számos olyan politikai probléma létezik, amelynek megoldása Grúziától is függ. Ilyen pl. a Grúzia területén lévő orosz katonai bázisok kérdése (4 ilyen bázis van), továbbá az 1944 novemberében Közép-Ázsiába telepített törökök visszatérésének lehetősége, az abház és dél-osztét kérdés (mint ismeretes, a fenti két kérdés egymástól jelentősen különbözik olyannyira, hogy egyes szerzők az abház kérdést egyértelműen zsákutcának nevezik), stb.

Igen fontos az amerikai–grúz helyzet megítélése: mint ismeretes, az USA hivatalosan deklarálja, hogy támogatja Grúzia függetlenségét és szabad fejlődését. Ezenközben Washington Grúzián keresztül igyekszik stratégiaiilag biztosítani az olaj- és gáztranzitot, ami különösen aktuális a térség stabilitásának erősödő romlása tükrében.

A két ország kölcsönösen jó kapcsolatot épít ki egymással, így pl. Tbiliszi támogatja az USA iraki jelenlétét (70 ezer katonát küldött Irakba), az USA pedig az ún. kétéves amerikai katonai segélyprogramon belül 64 millió dollárt nyújt Grúziának fegyverkezésére, mi több, M. Szaakasvili washingtoni látogatásakor igyekezett a grúz eloquentia teljes

tárházát bevetni a tetszés érdekében. Felmerül a kérdés: lesznek-e amerikai katonai bázisok Grúziában? Ezzel kapcsolatban érdekes megemlíteni az USA tbiliszi nagykövetének szavait, melyek szerint „amerikai kontingens örökké lesz Grúziában” (R. Miles, 2004. jan. 18.). A többi már a jövő kérdése, csakúgy, mint az orosz–grúz viszony további alakulása. Mindenesetre moszkvai látogatása idején, még Putyinnal való találkozása előtt M. Szaakasvili ezt mondta: „Azért jöttem, hogy Önökkel összebarátkozzam”. Később: „Úgy vélem, hogy találkozónk után elkezdődött az olvadás az orosz–grúz kapcsolatokban”. Mint hozzáfűzte: „Oroszországgal nem kereskedni kell, hanem őszintén tárgyalni”.

A fentiek alapján fel kell tennünk a kérdést: képes lesz-e M. Szaakasvili gazdaságilag erős, szilárd államot létrehozni, sikerül-e elkerülni elődei számos súlyos hibáját. Február elején Szaakasvili ismét nyilatkozott: „Az ország biztonságának és gazdasági felvirágzásának kulcsát az Oroszországgal való jó kapcsolatokban látjuk”.

Természetesen az lenne a kívánatos, ha az olvadás valóban bekövetkezne a két ország kapcsolataiban, és elmondhatnánk: Grúziának végre szerencséje van az elnökével. Akkor Szaakasvili nem hiába imádkozott február 10-én az egyik moszkvai templomban.

Wernke Géza

Apokalipszis hamarosan?

(Iraki jelentés)

Stansfield, Gareth: Apocalypse Soon? = The World Today, vol 60. 2004. 3. no.

Hat hónapon belül Irak helyzete nagyban meg fog változni, ha az amerikai terv működik, a hatalmat átadják egy megbízott kormánynak, és véget ér a megszállás. Nagyhatalmú személyek azonban amellet érvelnek, hogy a választásokat még a kivonulás előtt meg kell tartani. Ugyanis fennáll annak a veszélye, hogy azok az erők, amelyek a megszállóknak oly érzékeny veszteségeket okoztak, az új kormány ellen fordítják erejüket, különösen abban az esetben, ha az nem tesz eleget minden iraki elvárásainak. Ez egy katasztrófa alapképlete lehet.

Irakban az események, úgy tűnik, a csúcspont felé haladnak, mivel az ország átmeneti kormány megteremtésén fáradozik, az USA a demokratikus választások iránt elkötelezett síiták követeléseinek nyomása alatt találja magát, miközben északon a hajdan békés Kurdisztánt alapjaiban rázza meg néhány robbantás, amely a régió legrátermettebb és befolyásosabb politikusait ölte meg. Míg középen egyre erősödik a megszállás elleni lázadás, és az USA képtelen megállítani az eszkalációt. Az ENSZ is visszatért az események résztvevői közé, elsősorban mint közvetítő az egyre polarizálódó pozíciók között, amelyek tisztán etnikai és felekezeti vonalak mentén határolódnak el egymástól. Amennyiben az ENSZ-nek nem sikerül minden fél számára elfogadható megoldást találni, úgy tanúi lehetünk egy megjósolhatatlan kimenetelű polgárháborúba süllyedés első lépéseinek. Az Ideiglenes Koalíciós Hatóság vezetője, Paul Bremer kezdetben kemény intézkedéseket foganatosított, mint pl. a Baász Párt illegálisba szorítása, a hadsereg feloszlása és katonai beavatkozás elrendelése a hírhedt Szunnita Háromszögben a kezdődő felkelés levezetésére. Az eredeti terve december 15-i határidőt szabott a Kormányzó Tanácsnak, hogy találjanak egy mechanizmust az Alkotmányhozó Országgyűlés tagjainak megválasztására.

A megszállásellenes ellenzékkel szembeni fellépés az ellenkező hatást váltotta ki. A szunnita arabok kizárva érezték magukat a politikai folyamatokból, különösen mivel a Kormányzó Tanácsbeli képviselőik a volt száműzöttek soraiból kerültek ki. A lázongás új, halálösobb formát öltött. Októberben a koalíciós erők elleni erőszakhullám elindult, melynek következményeképpen csak november első tíz napjában több mint negyven amerikai katona halt meg. Bremer kezdeményezéséhez szükséges lett volna, hogy iraki kollégái néhány alapvető kérdésben egyetértésre jussanak, hogy legalább a tervezet szintjét elérjék. Ez azonban kudarcot vallott, mivel Ali Sistami a legidősebb síita vallási vezető ragaszkodott hozzá, hogy a javasolt testületbe a képviselőket inkább demokratikusan válasszák, mint tartományi alapon kinevezzék, ezáltal megkezdve a diplomáciai „kötélhúzást”, amely máig tart.

Az első terv értelmében, amely Bremer szerint „reális és célratörő” volt, az Ideiglenes Hatóság átadta volna a hatalmat az általános választásokon győztes iraki kormánynak, de ezt felváltotta egy sokkal körmönfontabb és kivitelezhetetlenebb terv, melynek időkerete lényegesen kevesebb volt. Február 28-ra a Kormányzótanácsnak ki kellett dolgoznia egy alaptörvénykönyvet, amely ideiglenes alkotmányként szolgált volna, melyet az átmeneti nemzetgyűlés megalakítása kellett, hogy kövessen. A terv előirányzata egy háromszintű kiválasztás lett volna, amely a kormányzósági határokon nyugszik úgy, hogy a Kormányzótanács és az Ideiglenes Hatóság választanak ki személyeket az első szint számára. Az átmeneti nemzetgyűlést május 31-ig kell megválasztani, amely június 30-ra Irak kormányzásának teljes szuverenitásával rendelkezne. Az USA számára egyértelműen vonzó ez a terv, mivel az alaptörvénykönyv magán viselné Washington kézjegyeit, és a választások azonnali létrehozására kiválasztott módszer szövevényesen összetett, és ahhoz, hogy működni tudjon, kompromisszumokra és konszenzusokra van szükség, valamint arra, hogy a politikai pártok felül tudjanak emelkedni a felekezeti és etnikai érdekeken, ami elég kevéssé jellemző az iraki történelemre. Mintha csak megerősíteni akarnák, a tervet azonnal támadások érték a síita közösség, valamint a kurd politikai vezetés részéről, mivel mindkettőtől tartott, hogy programjaikat figyelmen kívül hagyják.

Természetesen a síita társadalom is összetett, és egy sor mozgalmat és vezetőt hívott már életre, de így is Sistami Ajatollah az, akitől a síiták többsége útmutatást vár, és akit Bremernek partnerként kell kezelnie terve sikere érdekében. A síita közösségen belüli versengés ellenére Sistami tudatában van annak, hogy eljött az iraki síiták nagy pillanata, és nagyrészt rajta múlik, hogy milyen pozíciót foglalnak el a jövőben. A síiták szunniták fölötti számbeli fölényének ismeretében Sistaminak csak annyit kell tenni, hogy ragaszkodik a demokratikus választások megrendezéséhez. Ő nem megy odáig, hogy a síiták és azon belül a vallási vezetők szerepéről nyilatkozzon, de nincs is rá szükség. Ebből a pozícióból mobilizálta a síitákat a demokratikus jogok védjegye alatt, és Bremer abba az igen kényelmetlen helyzetbe kényszerítette, hogy ha ragaszkodik ahhoz, hogy a Kormányzótanács válassza ki az átmeneti nemzetgyűlés tagjait szemben azzal, hogy a nép válassza meg őket, akkor antidemokratikusnak tűnik. Bremer következetesen megtagadta, hogy a kurd autonómiával mint potenciális destabilizáló tényezővel foglalkozzon, a jövőbeni iraki parlamentre hagyva annak megoldását. Miközben Maszut Barzani és Jalal Talabadi kurd vezetők már meglévő akut paranoiáját erősítette az, hogy nem tudtak támogatást szerezni a Kormányzótanácsban egy szövetségi köztársasági rendszernek. Sőt, mi több, a síita vezetők, mint pl. Muqtada és Al-Da'wa egyre hangosabban érvelnek a kurd törekvések ellen. Február elejére a kurd érzékenység történelmi magasságokba emelkedett, és nőtt az etnikai feszültség Kirkukban, miközben a török kormány

meglehető nyomást gyakorol mind a kurd felekre, mind Washingtonra a kurd autonómiát megelőzendő.

Február elején Erbilben több bombamerénylet is történt, mely felerősítette a kurd autonómiáért való törekvéseket, valamint egybekovácsolta az egész kurd közvéleményt. Ezen merényleteknek esett áldozatul több mint száz kurd mellett Sami Abdul Rahman, akit mindkét fél elfogadott tárgyalópartnerül, így elvesztése azt jelentheti, hogy a KDP és a PUK olyan álláspontot foglal el, amely nem képezheti tárgyalás alapját.

Bremer terve végnapjait éli, mivel Sistami nem hajlandó semmilyen amerikai közvetítőt fogadni, így Bush elnök kénytelen volt Kofi Annan ENSZ-főtitkár segítségét kérni, hogy a június 30-i hatalomátadási határidőt be tudják tartani. Mivel Irakban, ha az egyik csoport valamilyen kedvezményt élvez, azt a másik kettő úgy érzi, hogy az az ő rovására történt, és mivel oly sok nem tárgyalható követeléssel álltak elő, az ENSZ egy politikai aknamezőt örökölt. Amikor a hatalmat átadják az újonnan megválasztott iraki kormánynak, az ellenállás a disszonancia triumvirátusa ellen fog fordulni, vagyis a büszke szunnita arab hagyományok, a felemelkedő siita arab törekvések és az erős kurd nacionalizmus ellen. Mivel látszólag mindegyik fél érdekei sérülnek, ha az ENSZ kudarcot vall, a helyzet potenciálisan egy polgárháború megkezdéséhez készen is áll.

Bosznay Csaba